

1946 ий февраль тунгалтыш. Мый сар гыч монго толым. Кугусолаш, авам суртыш. Кум кече зргыме, ялыште шиячен шерем те ме. Чон Чарлашке Ужын. Вич ий жапыште ола вашталтымыла ыш чуч. Ола тўрышты, Медвесола велне, у завод-шамыч нолгалтыныт ман кутырат. Ту кундем окнат мылам «ордын мландыла» чучын. Шагал коштынам. Пединститут илемыш савырген толмыат, обкомыш пурышым. Коридореш ондаксе туныктышем—Стелан Александрович Коробов вашле. «Лекторский группым вуйлатем», — мане. Пропаганда отделе вуйлатыше Н. И. Шердаков дек налгатайыш. Тушан мыйым книга издательствым вуйлаташ тулартыш. Эрлашын обком бюро пунчалым дукто. Ту кечынак А. А. Асылбаев ике вержым мылам кодон кайыш. Мый директор линым, кингам дукшо издательствым вуйлаташ тунгалтым.

Миклай марий мландыш варарак толын. Моско воктен тале кредалмашеш чот сусыргыме, тудо ятырлап госпитальлаште эмлалтын. Фронтвой корным Опочка олаш кошартен. Тышанак Сенгымаш кечым вапшылым. Толмекше, тунамак литературный пашаш шогалын.

Марий писатель ушем 1937 ий деч вара «У вий» журнал деч посна шинчен кодын. Да возгалышыжат кудшым ег веле ыле (ондаксе литератор-влак колданыш). Сар жапыште «Родина верч» альманах лектын. Лумым шогалтыме редактор линын оыл. Тудым Маргоиздат дуктын. Тыгодым Илья Стрельниковын суап пашажым палемдаш кулеш. Тудо, издательствын художественный редакторжо улмо умбачак, альманахым амдылен да редактироватлен шоген. Вараже, 1946 ийыште, альманах пашам вуйлаташ издательство штатыш Миклайым налым. Туге ме тудын алыштым.

Палыме лиймек, Миклай воштылале.

— Э-э, ужамат. «Сынгы-машын корны дон» сборникын авторжо улатыс! Туге?

Самырык поэт алтыра-ныш дыр, чеварген кайыш.

— Туге лектеш.

— Лудынам, лудынам книгатым.. Костя Беляев ойлыш, изиннекак воеет, вичне?

— Изиннекак... Латкуд няш ылынам.

— Кузе попеда гала. Яжо, яжо, Таче тыбын нерген лоден-лоден кутыраш шонем. Иктаж-мом йогылыш каласал колтем гын, вуеш ит нал. Йора?

Костын кодмек, лумло поэт курык марий рвезын возымыжым мектен ойлыш. «Республиканский кыргаш-дан Писатель ушем-ыш, мане, поэзий кышыл чоло погынен. Чыла лудын лектым, но Матюшковскийым ик автор денат тагастараш ок лий. Чот ойыргемалтец. Келгын шона. Поэтикым сайын пала, «Тунгалше» от ман. Шижалтец, мурпашаште ике корныжым пучкеш. Туге гынат кыргаштыже торсыр вер але шагал огыл,

манмыжым тошто марий мутер, очыни, пўртус вий манын ончыктен. Саде шот дене туге лектеш, мом пўртус пуэн—пўртуслан лийже, тудын саскажым ит пужгале, ит карге, уке гын пўртус тылат тупынь савырна да порылык олмеш зыяным конда. Сылнылык, чыла годымат сылнылык айдемын шум-белже лийже. Тўзатыме, ару, мотор урем дене онкыл каяш куанле. Дворец гай йытыра театрыште каргаза егат вашталтеш. Мола? Сылнылык тудым эмла.

Кокымшо ступень школышто тунемме годым (1930 ий) Чарлаште вич черке гыч кокытшым шырпын шалатен пыштете, а кошко кумытшым пужгален-карген пытареве. Вознесенский черкеш сыра завод почылто. Воскресенский черкым пашазе клубыш (варарак «Октябрь» кинотеатр) савырышт, Тихвинский черкым архивлан пурышт. Калык шуко жап шорты илыш. Олан ондак-се сылнылыкше йомо. Йоча ылым. Но тунамсе олан сылне тўсны тачат шинча ончылнем. Лектат ыле Какшан вес вел олыкын да он-

10 сентябрь 1992 год.

— Эх, моторлык, моторлык! Коварный наста... (ала-молаш рупла каласал колтыш). Сылне пўртус, мотор айдеме, одар-кудыр илыш чылалаш келша.—Миклайын кумылжо вашталте, умбакем ончалмыжым ужын шуктышым: рвезе шулыкагын. Ала-мо чонжым кочкеш. Ме Суас яктер Какшан серыпте шинчен ыле. Коктын. Пеленна пурлашат, подылашат кулеш йокмам налына. Йолташем тунам ушем правленийыште ответственный секретарьлан ыштен. Мый «вошткойшым» темалтышым. Подыла. Изыш лият, Миклай кўрытшы ойжым ярымлаш тўгале.—Иктыланат але марте ойлен омыл, тылат чонем почам. Мыйын еш илыш пужла дыр. Ватем дене таче шолдыран кутыраш догаде. Вес пўрбег дек шумангын, коеш... Колынам ыле ондакат. Ушанен омыл. А тентече кастене саде ег дене шинчылтымыжым ике шинчам денак ужым. Ната Бабушнина садикыште. Кеч умбакырак каем ыле. Уке шол, шкенан пўрт воктенак...

Миклайын ойлымыжо мы-

«Тиде годым мыйын «Поэзия...» сборникемым иститутышто творческий аттестат семын аклен ойлышт».—везе ыле Миклай ике письмаштыже, письмаж пелен мылам ике книгажым колтен. А туштыжо тыгаз автограф: «В. С. Столяров. С глубоким уважением и с пожеланием наилучших успехов в работе и жизни. 20.08.50. Москва. Миклай Казаков».

Петр Великийын суап пашажым актыме годым историограф-влак чўчкыдынак тыге ойлал: тудо «Европыш окнам почына». Конешне йолташемын «Поэзия — любимая подруга» книгажым Петр Великийын суап пашаж дене тагастараш ом поно. Юмо серлагыже! Мый вес шонымаш дене тиде ойым шарналтышым да маннем: Миклайын саде книгаже марий сылнымут ойлогылан уло совет литературыш ушнаш тунгалтыш корным пыштеш. Поэтын мур-саскаже эл мучко шарлен Авторлан тўрлб вер-пўр гыч куан серыш-влак пураш тўгальныт.

СССР Министр-влак Совет Миклайлан Сталинский премийым пуа, Гослитиздат 1952 ийыште «Поэзия» книгажым кокымшо пачаш печатлен дуктеш. «Пагалыме Василий Степанович Столяров йолташлан куанен полем».—воза Миклай книга комеш. Шерге, мондаш лийдыме полемым кидышкем наламат, семынем йолташем дене кутыраш тўналам. Вуйыште ик шарнымаш весым дуктеш. Ушем дене тебе Москош коштын савыргнем, тебе шочмо ялышкем мяен лектам. Пеленем эре. Йолташем—поро чонак, волгыдо, серыпле уш-акылаш, кутыраш кумылчо Миклай.

Марий мланде гыч Миклай—кокимшо Сталинский лауреат. Тылеч ончыч Совет правительство марий академик Василий Петрович Мосоловлан Сталинский (Государственный) премийым кок пачаш нуа ыле. Но республикысе вуйлатыше пашаевлакын Ускырт удмышлан

Василий ЮКСЕРН

Миклай

КАЗАКОВ

«Шарныман» тетрадь гыч

Тыге ме тудден адак пырля
лийна. Изин эртышат, мем-
ная коллективш Бенямин
Иванов ушныш, Афанасий
Докукин, институт йолташ
на, литература пивалан ут-
ларак кумылане, рушла
гыч марлаш, марла гыч
рушлаш кусараш тунгале
(руш рвезе, а марла, ман-
мыла, нимогай марийлаш
макым ок пу ыле). Изда-
тельствыште редакторлаш
кужун ыштыш. М. Шкета-
нын «Эренер» романжым
тудынак ятыр мыскара ой-
лымашыжым руш йылмыш
кусарен лукто. Миклай аль-
манах редактор лият, изда-
тельствыш ондаке писа-
тель-влак веле огыл, самы-
рык-влакат коштан тунгалы-
ш. Мария Евсеева, Беря
Бояринова, Макс Емелья-
нов, Михаил Сергеев, Алек-
сей Январев, Клим Березин,
Сергей Эчан, Геннадий
Матюковский салтак гыч
пъртыльо, Миклай дек шу-
манге.

1947 ийыште альманах
редактор улмыж годым об-
ком ден Совнарком шошо
ага пашам эртараш Миклай-
ым уполномоченный шотеш
Параныга районыш колте-
ныт. Уполномоченный лий-
ын ял гыч ялыш коштыжы-
ла, Янгетсола сельский би-
блиотекеш мурпаша мастер
рвезым вашлийын. Палыме
лийыныт. «Танше мый Мик-
лай Казаковым, — ойлен
вараже саде рвезе, — ин-
деш-лу ияш улмем годымак
палаш тунгалынам. Школыш
коштмем годымак шуко
стихшым наизусть лудам
ыле. Күлеш вет, могай ву-
чыдымо пиал! Йоратыме по-

көра, ала иктаж вес амал
дене, тиде кугу, почетный
лүм нерген увер марий на-
лык дек тунам шуын огыл,
ондак саде куан уверым умы-
леш коденыт, вараже нар-
шын монденыт.

Миклай тиде шотышто ут-
ларак пивалан шочын. Тудын
Лауреат лүмжым нимогай
осал вий умылтен нартын
огыл. Тудын мураслане
марла да рушла веле огыл,
сүасла, чувашла, украин да
белорус, грузин да англечал
йылме денат йонгаш куна-
лыш. А шочмо-кушмо ма-
рий мландыште гыч Ста-
линский лауреат лиймыж
нерген изижат-кугужат па-
лен. Лач-иде жапыште мы-
лын «Аманчы» кытам
рушла печатлаш дентын
ыле. Тидын шумлык мыдам
школышто, пионер лагерь-
ыште але ялысе клубышто
чүчкыдын лудшо-влак дене
вашлийш логалын. Кушто
ом дий, шкемын кытам нер-
ген канашым кошартымен,
эреак Миклай нерген мут
лектеш ыле. Ондак кучык
увер дене серлагенам. Ибн
лекмек, поэтын автографан
сборникше-влак утареныт—
луктын ончыктет але ки-
дышкынт ончаш пуэт, кузе
куана лудшо ет, поснак йо-
ча. Вара у шоныманш шочо
— йолташмын кеч кум по-
челамутшым наизусть та-
ласкалаш. Тыршен-тыршен,
тунем шуктышым вет! «Я
иду по столице», «Гречан-
ка», «Поэзия — любимая
подруга» стихым тачат уш-
ыштем кучем. Йолташем-
влак дене кутырымо гыч
шарнем; ту пагытыште мый
веле огыл, моло писателят
тыгак ыштеныт.

этем мемнан ялыш толгын пурен. Пуйто лұмынак мый тудлан кўлеш лайынам... Ту кечын лўмлб поэт чыла мурпашамым шерын, терген лекте. А возышем ту жаплан лыгак оралалт возын ыле. Ыш бркане — ик почеламутымат коклаш ыш кодо. Вара мане: «Мишә шольо, ораште арважат пагал огул. Но тидлан ит бр. Яндар пырче, пуалтымек, арва деч эрна, кинде кышылыш возеш. Тырше. Возымет годым пачаш-пачаш «мужед». Какже куплетым, какже корным». «Идалык эртышат, — каласкала тўналше поэт умбакыже, — Чарлаш толгым, издательствыш пурышым. Миклай Казаковын ўстембакше стих орам луктын пыштышым. Илен-толын тушеч шукужо «Волгыдо рвезылык» книгашке пуренит. Икманаш, мурпашаш Миклай Казаковым кумылчо кресачала шотлем».

Тыге ойла марий поэзийын тале салтакыне, республикыштына кумдан пальме юзо поэт Михаил Якимов.

1947 ий шошым Писатель ушем республикысе самырык литератор-влакым кангашыш поген. Тушто иктаж вытле ег лийын. Жаңр шот дене секций-влак пашам ыштенит. Саде кангашеш Миклай (да мыят) яшкала, кугу капан курык марий поэтым, Геннадий Матюковскийым, вашлийым, Матюковский латкуд инак сылнымут пашаш ушнен. Латиндеш ияш, 1945 ийыште, «Сенгымаш корно дене» почеламут книгам луктын, Саде канаш Миклайым да мыйымат самырык поэт дене шийчаваш ыштен. Онгай фамилиян чулым рвезе Матюковский улам мане да ешарыш: Геннадий.

(Умбакыже. Тўчалтышыже 185 №-ан 7 гышты).

шонем. Можыч, тудлан: вет мый олык марий улам. Курык марий поэзийын тамжым, маймыла, чыла юаншым шижаш, улылашшат курык марий лийман». Тидыже пеш чын, — шоналтышым семынем, — поснак поэзий шогышто».

Ала-кунам пеш ожно руш писатель Федор Достоевский ойлен ыле: «Сылнылык тўням утара». Икана Миклай дене Ноля агур серыште шинчымына годым тиде эгерын мыйын изнем жапыште могай мотор уямык нерген мутым луташ амал лекте. Маньым: ожно Ноля вўд яндар, чоным куандарыше ыле. Лопка, келге, коллаң поян, Самырык калык кенжежым кас еда гармонь дене модаш-юарлаш погынен тудын вондеран, пистераң сылне серышыже. Мыйын шарнымаштак, мыняр ўдыр-каче тышан мужыранын, курымлан пелаш лийын. Мыняр у муро, у куштыманш лач тышан шочын! Шоналтемат ту жапым, кызытат чоңлан ласка, куанле. «Кызыт, — маньым йолташемлан, — Ноляна туешкен, тудын кок велсерже ий еда чакем толгын, ушнаш ваңат. Ончыкшат тыгаж озадыме лыеш гын, ший вўдан Ноля эгерна калык ушеш веле кодеш дыр».

Миклай шинчыш-шинчышат, ойгешт пеленчтын:

— Пўртўс сылнылыкым жаплан, пагален ок мошто тенийсе айдеме, Морко кундемаштат тыгай сўрет чоным когарта... Чодырам рат, купым коштат, вўд вакш тўвыт пытен, ялла воктен пўям кучымаш же. Пўртўслан ўчым ышташ язык. Тощто марий тидым сайын пален. Арам огул кава юмылан веле огул, тўня юмыланат, мланде аваланат, вўд аваланат, сурт-пече суксыланат сукен шинчын кумал илен. Саклен, жаплан, мом юмо дуэн... «Юмо пўэн»

чал колтет, савырнен, толмо корнетым—ой, могай сўрет! Кумылет шула! Пуйто ала-могай пеш кугу ош кайык-шамыч. Какшан вўдеш чывылат лектын, шўртнўб кежерекышт дене оламбал кавам чараклаш ямдылат шогальныт.

Сылнылык тўням утара, илышлан поро шўдышым, озоным пуа, палыдыме оңчыкылан ўшаным шочыкта. Кольштыса-я Чайковскийын музыкшым, мутлан, «Лебединое озеро» балет гын. Чонлан могай ласка. Але наза тудынак «Щелкунчик» балетше гыч куанле семым. Ушет вана, тўням моидет, чонешт шулдыр кушмыла чучеш. А вет чыла тиде—сылнылыкын суап вижйе! Эсен лий, сылнылык, пашаштат! Каваште кече ок лий—саидалык йўкна, идышыште сылнылык ок лий — илыш куан, чечен илыш куан йомеш.

...Юнгунам ура чонан южо критик мемнам, литератор-влакым, шылталаш тўча, пуйто ме возымаштына илышым шукуж годым утыждене моткен, овартен сўретлаш йоратена. Тыгай «судьялан» тыге мане шуэж: лален лий, мушкылыш вўдеш шўялтен лукмо литературный образ порым шоньпо лудшылаң итунам йоратыме герой, идеал, волгыдо ончыкылыкыш ўжык кертше шўмбел лийын ок керт. Книгасе тўн герой, авторын йоратыме геройжо, кеч-кунамат илыш гыч налме прототип деч кеч изиш да кўшнырак, моторрак, сайрак лийшаш. Тунам веле лудшо ег тудым шкенжын маякшылан палеш. Адакат «сылнылык» шомак ушыш толеш: сылнымут пашаште сылнылык оза лийшаш!

Моторлык нерген кутыркален шинчылтмеке, Миклай кенета шкеж нерген мутым лукто.

Йымат ойгандыш. Зина вартыже ушыштем пўрлеш. Мотор, ош-чеве чурийыдышан, кугу канде шинчан ўдырамаш нерген иктаж-кў весе ойла гын, омак ўшане ыле. Шонем ыле, могай поро кумылан, ушаншотан, яндар кап-кылан вате — Миклайын пелашыже. Понгылыш лийынам, кош... Икманаш, тылзе наре эртыш докан, йолташем вартыжлан пачер омсам ончыктыш.

Миклайын «моторлык — коварный наста» мутсавыртышыже ушемем чотак лакем кодын. Кызытат юнгунам шарналтем да тунамсе Сўас яктер шинчамлан сўретлалтеш. Таче тудо весемын. 1948 ийыште лийше шуко, осал тўтан саде пўнчерым кўрышт-тодышт коден да тудын тунамсе сылнылыкше каргалтын.

Миклай шуко книгам возен, кумлым утла. Тушеч кок сборник нерген поснак каласыме шуэш. Иктыже «Почеламут-шамыч» маналтеш, весыже «Поэзия—любимая подруга». «Почеламут-шамыч» книгам пединститутышто тунеммыж годым ямдылен. Тиде тўналтыш сборник дене поэт вузысо творческий корныжым интешлен. Ончыкшо сылнымут мастер лийын кертам-ке маншыла, шке чоң вижым, уш куатшым терген дыр. Ту жалым шарналтен. А жап тунам литература пашаште веле огул, пўтын марий культурышто пеш шыгыр да капыр ыле (1938—39 ий). Каласен кертам, Миклайын поэзийже моло поэт кокла гыч ойыргемалтын, мужыр онгырла сылнын, виян, йомартлын йонгалт шарлен да лудшо егын кумылжым савырен.

Ынде Москошто 1950 ийыште лекше «Поэзия—любимая подруга» книгаж нерген. Книга лекме ийын йолташем литературный институтыш тунемаш пурыв.

тыгак ыштенит.

Калык ойла: «Марий, тора лиймеке, тўняжым монда». Очыни, кугезе кочан мутсавыртышыже шуко курымлы илен лектын. Туге гынат тудын «томжо» тачат тоштемий огул. Тачат кугешнаш йоратыше еным шинчаж гычак тўна. Молан тиде мутсавыртыш ушышкем тольо? А тева молан. Южо писатель (артист, художник, композитор), лўмлб егыш лекмек, маньмыда, нержым кагыртылаш, монтанаш тўгалеш, пуйто уло тўням кушкыж шинчын. А ончет гын, тоштыж гаяк манга литпанга. Миклайын лўмнерже, мурсаскаже уло элыштына чапым налыныт гынат, лауреат лийше поэт «тўняжым» монден огул. Ме, тудын йолташыже, писатель ўшем, марий калык поэтын чапше дене кугешненна, а поэт шке куанжым кеч-кушат сорлыклен моштен. Пўрля лийме годым икана Сталинский госпремий да лауреат улмыж нерген мый мутым луктын оңчышым. Маньым: «Миклай, тый шкеже тидын дене от кутешне мо? Вет кеч-мо гынат Сталинский лауреат лўм мотком. Руш маямыла, престижный да шерге». Тудо тунамак вавештыш: «Марий егын онгай мутшо уло: монтанышын мокшыжо шелеш...» Изиш шинчышат, ешарыш: «Такше, конешне, куанем. Но куанлан чоңем гыч «тўрген лекташ» эрыкым куам гын, шкемын мурпашамлан вынемем кўчыкмо дене иктаж. Лауреат лўм ончыкшо сылнымут пашалаң утларак тўзланаш, сасканаш виж-куатым пубышаш».

Снимкылаште: М. Казаков — Москвасе литературный институтышто, тудлан государственнй премийым пуымо деч вара. 1951 ий; М. Казаков шке йолташыже В. Чалай ден М. Якимов коклаште. Йошкар-Ола, 1956 ий, июнь.